

دانشگاه پیام نور

دانشگاه جامع پیام نور استان تهران (مرکز کرج)

موضوع پایان نامه :

رایانه ، جرایم و مجازات ها در حقوق کیفری ایران

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر فاخری

استاد مشاور :

سرکار خانم دکتر سوهانپان

گردآورنده :

محمود زاهدپور قره بلاغ

بهار ۱۳۸۹

]

تقدیم به:

پیشگاه حضرت ولی عصر (عج) و به پدر و مادر
عزیزم و همسر فداکار و فرزندان دلبندم .

ولئن شکرتم لازید نکم

شکر نعمت، نعمت افزون کند

سپاس یزدان پاک را که نعمت آموختن به من ارزانی داشته و چراغ دانش فرا راهمن نهاده است. عرض اردات به ساحت مقدس حضرت ولی عصر بقیه الله الاعظم ارواحنا له الفداء، با تشکر از اساتید گرانقدرم جناب آقایان دکتر فاخری، دکتر قاسمی، دکتر حبیبی، دکتر عزتی پور، دکتر جمشیدی و سرکار خانم دکتر سوهانیان و ... که اندک دانشم را مدیون آنها هستم و هم چنین با تقدیر و تشکر از پدر و مادر و خانواده ام به ویژه همسرم که همواره همراهم بوده و در این مسیر مساعدت نموده و در همه حال مشوقم بوده اند و هم چنین با تشکر از کلیه کسانی که در تنظیم و فراهم کردن این مقاله —رایاری کرده اند.

چکیده

توسعه ی روز افزون کاربرد علوم فناوری و اطلاعات و استفاده ی فراگیر شخصیت های حقیقی و حقوقی از گستره ی آن و همچنین توسعه ی همه جانبه ی ارتباطات ، شبکه های مختلف ، اینترنت و... در تمام جوامع و تاثیر آن در روابط اقتصادی ، سیاسی ، فرهنگی ، اجتماعی ، اداری و نظامی و... باعث شده است که تهدید هایی علیه روابط و مناسبت ها وجود داشته باشد به نحوی که امروزه یکی از مهمترین چالش های جوامع به ویژه جامعه ی ما عدم توجه و آگاهی به حقوق و تکالیف قانونی است . هرچند جهل به قانون رافع مسئولیت نیست ولیکن این که انتظار داشته باشیم همه ی شهروندان دارای دانش حقوقی و توانایی لازم در بهره بردن از تکنیک های حقوقی را دارا باشند شاید امری محال باشد . از همین رو و بنابر احساس وظیفه در برابر قانون و شهروندان و حقوقی که بنا به وظیفه و در راستای عدالت و سیاست کیفری و دغدغه هایی که در برابر جامعه دارد و همچنین با هدف حمایت از حقوق شهروندی ، قانون گذار و حقوق دانان را بر آن داشته است تا نسبت به تدوین و تنقیح قوانین با وضعیت جامعه ی اسلامی اهتمام داشته باشند . به همین منظور و با تلاش معاونت محترم توسعه ی قضایی قوه ی قضائیه و مجلس محترم شورای اسلامی و دولت محترم - هرچند با تاخیر- و به منظور حل مشکلات حقوقی فراروی شبکه های فناوری و اطلاعات و رایانه قانون جرایم رایانه ای را پس از چند سال وقفه تصویب و ابلاغ نمودند ولیکن به لحاظ وجوه تشابه قانون مزبور با قوانین کیفری سنتی به ویژه قانون مجازات اسلامی سعی بر آن شده است که قانون جرایم رایانه ای - مصوب خرداد ۸۸ را در بستر نظام حقوقی کیفری مورد مطالعه قرار داده تا با توجه به معضلاتی که از رهگذر وجود رایانه و شبکه های رایانه ای و ارتباطی و اینترنتی وجود دارد موضوع را بیشتر بررسی نموده و تبیین نماید .

واژه های کلیدی: رایانه ، جرایم ، مجازات ها ، حقوق کیفری ، قوانین و مقررات ، فن آوری اطلاعات ،

شبکه های رایانه ای

فهرست علامت ها

قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
قانون اساسی	ق.ا.
قانون مدنی	ق.م.
قانون مطبوعات	ق.مط.
قانون جرایم رایانه ای	ق.ج.ر.
قانون آئین دادرسی کیفری	ق.ا.د.ک.
قانون تجارت الکترونیکی	ق.ت.ا.
قانون جرایم نیروهای مسلح	ق.ج.ن.م.

ص	عنوان	ن
۹	مقدمه	۹
۱۰	فرضیه	۱۰
۱۱	هدف	۱۱
۱۲	سابقه تحقیق	۱۲
۱۳	بخش اول : پیشینه رایانه ، جرایم و قوانین	۱۳
۱۴	فصل اول : تاریخچه ی پیدایش شبکه های رایانه ای و اینترنت	۱۴
۱۶	مبحث اول :تعریف شبکه	۱۶
۱۶	مبحث دوم :تاریخچه اینترنت	۱۶
۱۷	فصل دوم : تاریخچه و پیدایش جرایم رایانه ای	۱۷
۱۸	مبحث اول :تعریف جرم رایانه ای	۱۸
۲۰	مبحث دوم :طبقه بندی جرم رایانه ای	۲۰
۲۰	مبحث سوم : پیشینه ی جرایم رایانه ای	۲۰
۲۲	فصل سوم : پیشینه رایانه و جرم رایانه ای در ایران	۲۲
۲۲	مبحث اول : سابقه پیدایش رایانه در ایران	۲۲
۲۴	مبحث دوم : وضع قوانین مربوط به جرایم رایانه ای در ایران	۲۴
۲۴	گفتار اول :لایحه جرائم رایانه ای ۱۳۸۴	۲۴
۲۵	گفتار دوم: اصلاحیه لایحه جرایم رایانه ای ۱۳۸۴	۲۵
۲۶	گفتار سوم : لایحه جرایم رایانه ای ۱۳۸۷	۲۶
۲۶	گفتار چهارم : قانون جرایم رایانه ای خرداد ۱۳۸۸	۲۶
۲۸	بخش دوم : مصادیق جرایم رایانه ای در حقوق کیفری ایران	۲۸
۲۹	فصل اول : جرایم رایانه ای علیه آسایش و امنیت عمومی	۲۹
۲۹	مبحث اول : جاسوسی رایانه ای	۲۹
۳۳	مبحث دوم: جعل رایانه ای	۳۳
۳۷	مبحث سوم : تخریب رایانه ای	۳۷
۴۰	فصل دوم : جرایم رایانه ای علیه اموال و مالکیت	۴۰
۴۰	مبحث اول : سرقت	۴۰
۴۱	سرقت های کامپیوتری	۴۱
۴۳	مبحث دوم :کلاهبرداری	۴۳
۴۸	فصل سوم : جرایم رایانه ای علیه اشخاص (شخصیت معنوی)	۴۸
۴۸	مبحث اول :جرایم ضد عفت و اخلاق عمومی	۴۸
۵۱	مبحث دوم :هتك حیثیت و حرمت اشخاص	۵۱
۵۸	مبحث سوم :نشر اکاذیب	۵۸
۶۱	بخش سوم : جرایم مرتبط با رایانه در حقوق کیفری ایران	۶۱
۶۲	فصل اول : جرایم مرتبط با رایانه علیه امنیت و آسایش عمومی	۶۲
۶۲	مبحث اول : تبلیغ علیه نظام	۶۲

۶۴	مبحث دوم : تحریک.....
۶۶	مبحث سوم : توهین.....
۶۸	مبحث چهارم: جرایم سازمان یافته اینترنتی.....
۶۸	گفتار اول : توهین به مقدسات و تبلیغ ضد دین.....
۶۹	گفتار دوم : جرایم سیاسی و مطبوعاتی.....
۷۰	گفتار سوم : تروریسم سایبری.....
۷۲	فصل دوم : جرایم مرتبط با رایانه علیه اموال و مالکیت.....
۷۲	مبحث اول : شرکت های هرمی.....
۷۲	مبحث دوم : پولشویی.....
۷۴	مبحث سوم : رشاء و ارتشاء.....
۷۶	فصل سوم جرایم مرتبط با رایانه علیه اشخاص (شخصیت معنوی).....
۷۶	مبحث اول:تهدید.....
۷۹	مبحث دوم : افترا و توهین.....
۸۱	مبحث سوم : اشاعه اکاذیب.....
۸۲	مبحث چهارم: ازدواج سایبری.....
۸۴	بخش چهارم : صلاحیت رسیدگی به جرایم رایانه ای.....
۸۵	فصل اول : تعریف صلاحیت.....
۸۶	مبحث اول : صلاحیت مراجع کیفری.....
۸۶	مبحث دوم : مفهوم و گستره صلاحیت سرزمینی.....
۸۸	فصل دوم :انواع صلاحیت.....
۸۸	مبحث اول : صلاحیت محلی.....
۹۰	مبحث دوم : صلاحیت ذاتی.....
۹۱	مبحث سوم: صلاحیت شخصی.....
۹۱	نتیجه گیری و پیشنهاد.....
۹۲	فهرست منابع.....
۹۲	الف : کتب.....
۹۳	ب : پایان نامه.....
۹۴	ج : ماهنامه و مجلات.....
۹۵	پیوست.....
۹۶	قانون جرائم رایانه ای مصوب ۱۳۸۸/۳/۵.....
۱۱۵	چکیده انگلیسی :

بیان مسئله

رایانه یا سیستم کامپیوتری، وسیله ای است که هم اکنون، به وفور وارد زندگی بشر شده است و در جهان توسعه یافته کمتر کسی یافت می شود که برای رفع حوائج اداری و مالی و شخصی و یا حتی سرگرمی، هنری و تبلیغاتی از رایانه استفاده ننماید. امروزه آثار فن آوری اطلاعات در زندگی اجتماعی و فردی انسان به قدری توسعه یافت است که اکثر نظام های اداری اغلب کشورها با استفاده از فناوری اطلاعات اقدام به تشکیل دولت الکترونیکی کرده و از رهگذر خود کار سازی نظام اداری و بهره گیری از سیستم اطلاعات بوروکراسی و بسیاری دیگر از معضلات اداری و .. را که هزینه های هنگفتی بر جامعه تحمیل می نماید، از میان برده است. نظام اقتصادی و تجاری با استفاده از بانک داری و تجارت الکترونیکی، نظام فرهنگی با بهره گیری از نشریه ها و کتابخانه ها و موزه های الکترونیکی، نظام آموزشی از رهگذر آموزش الکترونیکی و تشکیل دانشکده ها و موسسه های آموزشی مجازی، نظام کشاورزی، زمین شناسی، مجازی، نظام کشاورزی، زمین شناسی، حمل و نقل و هوا شناسی، فضانوردی، امور دفاعی و نظامی از رهگذر استفاده از سیستم های اطلاعات جغرافیایی، نظام صنعتی و خدماتی، توزیع آب و برق و گاز و خدمات بهداشتی درمانی از رهگذر استفاده از سیستم های رایانه ای و شبکه های عمومی و خصوصی رایانه ای از مزیت های فناوری اطلاعات بهره مند شده اند و از رهگذر پیوند و هم زیستی شگفت انگیز فناوری اطلاعات با همه علوم (در زندگی اجتماعی و فردی انسان) گامهای اساسی در جهت رفاه و آسایش انسانها برداشته شده است و انجام بسیاری از مشاغل (امور) راحت تر شده است.^۱ از طرف دیگر انجام بسیاری از کارهای شخصی و امور خصوصی افراد وابستگی شدیدی به وجود رایانه پیدا نموده است به طوری که در کمتر خانه ای سراغ می رود که رایانه وجود نداشته باشد.

اما فناوری اطلاعات با همه قابلیتها و پیچیدگیهای خود به شدت در برابر تهدیدها، آسیب پذیر است زیرا که فناوری اطلاعات ارتکاب اعمال مجرمانه ای را که پیش از این به هیچ روی امکان پذیر نبود، فراهم کرده است سیستم های رایانه ای فرصتهای تازه و بسیار پیشرفته ای برای قانون شکنی در اختیار مجرمان می گذارند و توان بالقوه ارتکاب گونه های مرسوم جرمها را به شیوه های نامرسوم به وجود می آورند. آسیب پذیری امروزی جامعه اطلاعاتی از جانب جرم رایانه ای تا کنون به درستی و به طور کامل تجزیه و تحلیل نشده است. تجارت، امور اداری و... در مجموع جامعه ما بر کارآیی و امنیت بسیار بالای فناوری مدرن اطلاعات استوار است. برای نمونه در جامعه تجاری بسیاری از داد و ستد های پولی از رهگذر رایانه ها انجام می شود. کل تولیدیک شرکت به عملکرد و سیستم پردازش داده آن وابسته است بسیاری از بازرگانان و تجار اطلاعات و اسرار تجاری با ارزش خود را به شکل الکترونیکی ذخیره میکنند. رایانه و اینترنت نقش کلیدی در آموزش و تعلیم و تربیت کودکان و خردسالان دارند.^۲ آموزه های هنری اعم از تصویری، گرافیکی، متنی مانند تصاویر صداها و چهره ها و...

۱ مجموعه مقاله های همایش بررسی جنبه های فناوری اطلاعات معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه چاپ اول

۱۳۸۴ ص ۲۲ و ۲۳

۲ مجموعه مقاله ها همان مرجع ص ۲۴

از طریق رایانه و اینترنت صورت می گیرد. بخش اعظمی از امور اداری در دستگاههای اجرایی به ویژه سازمانهای دولتی و نظامی توسط رایانه تولید، برنامه ریزی و ارایه می شود. و بالاخره اینکه رایانه یکی از ساخته های منحصر به فرد بشری است که همه جنبه های زندگی انسان را دگرگون کرده و آثار گسترده و شگرف به جای گذاشته است.^۱

بنابراین می توان از رایانه به عنوان وسیله ارتکاب جرم نام برد که هم در حوزه جرایم عمومی (عادی) کاربرد دارد. و هم در حوزه جرائم سیاسی و نظامی و اقتصادی ... می تواند به کار برده شود. به بیان دیگر رایانه علی رغم اینکه یک وسیله هوشمند است و خود توانایی پردازش داده ها و اطلاعات داده شده را دارد ولیکن چنانچه از آن به عنوان ابزار ارتباطی استفاده نشود جزاین که فشار اشغال نماید کاری نخواهد داشت.

مسائل

۱- با توجه به اقبال عمومی و توجه همه جهانیان به این پدیده راه های استفاده از رایانه و شبکه های رایانه ای چگونه باید باشد؟

۲- متولیان مراکز ارائه خدمات به افراد حقیقی و حقوقی به چه کیفیتی بایستی خدمات ارایه نمایند و در صورت تخلف این مراکز و هم چنین افراد و کاربران رایانه و شبکه های رایانه ای برخورد قانون گذار با آنان چه خواهد بود؟

۳- تکلیف دولت و حاکمیت در حمایت از حقوق شهروندان چگونه است؟

فرضیه

الف - رایانه ابزار پیشرفته ای که امروزه جایگزین ابزارها و امکانات سنتی و قدیمی شده است به زندگی بشر امروز سرعت و رونق مضاعف بخشیده ، چنان چه تا چند سال پیش سال پیشارسال نامه ای با پست انجام می شد پست الکترونیکی یا ایمیل جای آن را گرفته است. اگر روزی برای تجارت و بازرگانی مقدار زیادی پول واسکناس و یا سفته و حواله رد و بدل می شد امروزه از طریق حساب های الکترونیکی مبالغ قابل توجهی بابت مبادلات تجاری در سطح دنیا در یک چشم به هم زدن جابه جا می شود و ده ها کار و خدمات از این دست که تا چند سال پیش (قبل از پیدایش رایانه و اینترنت) به طور سنتی انجام می پذیرفت امروزه به توسط دستگاه های رایانه ای و شبکه های متصل به هم در اقصی نقاط جهان و در عرض زمان کوتاهی صورت می گیرد. هم چنین از همین رهگذر و در دنیای مجازی، انسان ها آنچنان به هم نزدیک هستند که گویی هیچ کس غریبه نیست به نحوی که کاربران در گپستان ها یا همان اتاق های چت ساعت ها دور از هم به تبادل افکار و اطلاعات می پردازند و ارتباط برقرار می کنند. منتها در این فرآیند خوشایند افرادی نیز پیدا می شوند که این محیط (محیط مجازی) را آلوده و مسموم نموده و از آن سوء استفاده می نمایند به نحوی که این سوء استفاده ها تمام حوزه های فعالیت های اقتصادی و سیاسی و فرهنگی اجتماعی و ... را دربر می گیرد.

ب- اگر چه دولت ها در خلال سال های گذشته، به محض ملاحظه ی بستر سوء استفاده های مختلف بلافاصله چه از طریق حقوق داخلی و یا بین المللی درصدد ارائه ی راه حل و پیشگیری بر آمده اند و سعی در

^۱ مجموعه مقاله ها همان مرجع ص ۲۵

جلوگیری از هر گونه سوء استفاده را داشته اند ولیکن به لحاظ تعدد و تنوع جرایم، راه حل قاطعی برای مهار لجام گسیختگی های رایانه ای پیدا نکرده اند .

ج - با ورود این پدیده نو ظهور به زندگی بشر علاوه بر پیدایش انواع جرایم در زمینه ی مسائل سیاسی و اقتصادی و... (که اغلب مطالعات بر روی اشکال مختلف آن صورت گرفته و می گیرد) موضوع از دیدگاه جرم شناسی در حوزه ی مسائل اجتماعی نیز قابل بررسی و مطالعه است . چرا که با ظهور دنیای مجازی ... زمینه های فکری و گرایش به این دنیا و علل جرم زایی آن از دید جامعه شناسان و حقوقدانان و صحنه گردانان جامعه پنهان نمانده است و با توجه به اینکه محیط یکی از عوامل موثر بر افراد و نقش موثری در جرم زایی دارد. بنابر این محیط مجازی نیز بستر مناسبی خواهد بود که استفاد کنندگان از آن مرتکب جرم شوند بر همین از آغاز پیدایش و توسعه ی این فناوری ، مجرمان سوء استفاده از آن را آغاز کرده اند ، به گونه ای که امروزه اشکال گوناگون جرایم مرتبط با رایانه و فناوری اطلاعات، تهدیدی جدی، نه تنها علیه منافع افراد در داخل محدوده ی جغرافیایی کشور ها است بلکه با توجه به بین المللی بودن آن و گستردگی این فناوری تهدیدی علیه جامعه ی جهانی نیز به شمار می آید.^۱

هدف

با توجه به بررسی مواضع قانون گذار و نوع نگاه به جرایم مرتبط به رایانه و مجازات های مربوطه و هم چنین مقایسه جرایم و مجازات های مقرر در ق . ج . ر با قوانین سنتی و میزان تشدید و تخفیف مجازات های مندرج ونحوه برخورد قانونگذار، حقوقدان ها و ... با موضوع جرایم رایانه ای به منظور تبیین دیدگاه ها موضوع صحبت این پایان نامه می باشد . بنابراین این مقاله که متشکل از مقدمه و کلیات و چهار بخش می باشد در بخش اول و در دو فصل به پیشینه پیدایش رایانه و اینترنت و قوانین مربوط در حقوق ایران پرداخته و سپس در بخش دوم ، ذیل فصل یک تحت عنوان جرایم رایانه ای علیه آسایش و امنیت عمومی به ترتیب در مبحث اول به جاسوسی رایانه ای ، مبحث دوم جعل رایانه ای و در مبحث سوم به تخریب رایانه ای پرداخته و ذیل همین بخش در فصل دوم به ذکر مصادیق جرایم رایانه ای علیه اموال و مالکیت در دو مبحث تحت عنوان سرقت رایانه ای و کلاهبرداری رایانه ای اشاره دارد و در فصل سوم ذیل همین بخش جرایم رایانه ای علیه اشخاص به جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی و هتک حیثیت و نشر اکاذیب اهتمام داشته در بخش سوم این پایان نامه به بررسی جرایم مرتبط با رایانه در حقوق کیفری ایران که از دید نگارنده و برخی نویسندگان حقوقی از رهگذر رایانه و شبکه های ارتباطی قابل ارتکاب می باشند مورد ارزیابی و نقد و نظر قرار داده که به سیاق تقسیم بندی حقوق سنتی ذیل فصل اول به جرایم علیه آسایش و امنیت عمومی با مصادیق تبلیغ علیه نظام ، تحریک ، توهین ، جرایم سازمان یافته (توهین به مقدسات تبلیغ ضد دین ، جرایم سیاسی ، تروریسم سایبری) و در فصل دوم جرایم مرتبط با رایانه علیه اموال و مالکیت به مباحث مربوط به شرکت های هرمی پولشویی رشاء و ارتشاء و تبنانی برای اخذ پور سنت

^۱ مجموعه مقاله ها همان مرجع....به نقل از بتول پاکزاد ص ۸۱

و ... اشاره دارد فصل سوم این بخش به جرایم مرتبط با رایانه علیه اشخاص ارتباط دارد که مباحثی از قبیل افترا و توهین تهدید ، هتک حرمت اشخاص ، اشاعه اکاذیب و ازدواج سایبری اشاره دارد بخش چهارم و پایانی این مقاله به صلاحیت مراجع کیفری در رسیدگی به جرایم رایانه ای در دو فصل تحت عنوان تعریف صلاحیت وانواع آن به مباحثی مانند صلاحیت محلی ، ذاتی و شخصی پرداخته است و در پایان به نتیجه گیری و ارائه پیشنهاد ختم شده امید است که مقبول نظر افتد و راهنمایی اساتید محترم و خوانندگان برای حقیرراه گشا باشد.

سابقه تحقیق

با توجه به تلاش مستمر متولیان امر به ویژه معاونت محترم توسعه قضایی قوه قضائیه تحقیق در خصوص جرایم رایانه ای عملاً از سال ۱۳۸۲ به بعد انجام شده است . هرچند قبل از آن نیز در این خصوص جستاری در غالب پایان نامه ها ، مقاله ها و ... ارائه شده ولیکن به لحاظ جدی بودن موضوع جرایم رایانه ای از سال ۱۳۸۲ پایه های تحقیقاتی و برنامه ریزی آن به منظور قانونگذاری صورت گرفته است .

روش تحقیق

در این مقاله روش تحقیق به شیوه مراجعه به کتب مرجع ، مقاله ها و پایان نامه های موجود و همچنین سایتهای حقوقی مرتبط محقق شده است .

بخش اول

پیشینه رایانه ، جرایم و قوانین

فصل اول : تاریخچه ی پیدایش شبکه های رایانه ای و اینترنت

در این مجال و مقال قبل از بررسی پیشینه جرایم رایانه ای لازم است مختصری از تاریخچه پیدایش و توسعه رایانه مطالبی آورده شود تا بهتر بتوان در زمینه جرایم رایانه ای اظهار نظر نمود . رایانه از دیر باز به شکل اولیه مطرح بوده است . به نحوی که در سال ۱۶۴۲ (حدود چهارصد سال قبل) پاسکال فرانسوی ماشین حسابی را اختراع کرد که می توانست عملیات جمع و تفریق را انجام دهد.^۱ سی سال بعد ماشین حساب ساخته شده توسط پاسکال ، توسط یک ریاضی دان آلمانی به نام لایپ نیتز تکمیل شد.^۲ در سال ۱۸۰۱ یک فرانسوی دیگر به نام ژوزف ژاکارد کارتهای سوراخ دار را که به ماشینهای نساجی در بافتن پارچه های ریشه دار هدایت میکرد اختراع کرد در سال ۱۸۱۲ یک انگلیسی به نام چالز بابیج که معمولاً از او به نام پدر رایانه های نوین یاد می شود نوعی ماشین حساب را به نام دستگاه تفاضلی اختراع کرد.^۳ بابیج به فکر ساختن وسیله ای که به رایانه های امروز شباهت داشت افتاد ولی موفق نشد. پس از مرگ وی روند توسعه رایانه تا سال ۱۹۳۷ از حرکت باز ایستاد و کارتهای منگنه شده بردنیای پردازش داده ها حاکم شد. نخستین نمونه رایانه الکترونیکی را دکتر جان وینسنت آتاناسوف پرفسور فیزیک و ریاضی در سالهای ۱۹۳۷ و ۱۹۳۸ مطرح کرد و سرانجام به ساخت رایانه ABC منتهی شد. این رایانه نخستین نمونه از نسل رایانه های امروزی به شمار می آید. در این رایانه از لامپ های خلاء برای ذخیره سازی و عملیات محاسباتی و منطقی استفاده می شد . با استفاده از این فناوری نخستین رایانه الکترونیکی چند منظوره در سال ۱۹۴۰ در دانشگاه پنسیلوانیا برای ارتش آمریکا ساخته شد این رایانه دارای ۳۰ تن وزن بود و فضایی در حدود یک خانه سه اتاق خوابه را تشکیل میداد.^۴

رایانه های نسل نخست از دهه ۱۹۴۰ میلادی برابر با دهه ۱۳۲۰ شمسی وارد بازار شدند شماره این نوع رایانه اندک ، حجم آن بسیار بالا، قیمت آن گران و شمار افرادی که کار با آن را می دانستند اندک و دارای امنیت بودند . اگر جرمی نسبت به این رایانه ها یا به وسیله آنها ارتکاب یافته باشد . گزارش نشده است. رایانه های نسل دوم که در آنها به جای لامپ خلاء از ترانزیستور استفاده شد از دهه ۱۹۵۰

^۱ بهروز پرهامی ، آشنایی با کامپیوتر، انتشارات علم و صنعت تهران ، چاپ اول ۱۳۷۱ ص ۱۸۵

^۲ امیر اسعد انزالی ، کامپیوتر های امروزی، مجتمع فنی تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۴، ص ۲۹

^۳ امیر اسعد انزالی ، کامپیوتر های امروزی، مجتمع فنی تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۴، ص ۲۹

^۴ همان مرجع ص ۹

میلادی (۱۳۳۰ شمسی) وارد بازار شدند این نسل از رایانه های از نسل نخست کوچکتر ، ارزان تر و سریع تر بودند. در این دهه (۱۹۵۰) انواع مشاغل و علوم شیفته استفاده از رایانه شدند ولی به لحاظ گرانی و شمار اندک رایانه ها از آنها به شکل تقسیم تجاری زمان استفاده می شد . بدین گونه که مالکان رایانه ها زمان استفاده از آنها را به بازرگانان ، مدرسه ها ، کتاب خانه ها و برنامه نویسانی که خود قادر به خرید رایانه نبودند اجاره میدادند رایانه های نسل دوم بر خلاف رایانه های نسل اول مستقل نبودند زیرا به دلیل کثرت افراد و مشاغلی که از یک رایانه استفاده می کردند داده ها و برنامه های ذخیره شده آنها در دسترس دیگران قرار می گرفت و به همین علت آسیب پذیر بودند بدین ترتیب ، نخستین دروازه های هک کردن گشوده شد و با وجود تلاش مدیران سیستم ها و فروشندگان محصولات امنیتی رایانه ای و مجریان قانون ، آن دروازه ها هیچ گاه بسته نشدند . نسل سوم رایانه ها که به جای ترانزیستوراز مدار مجتمع (IC) در ساخت آن استفاده شده بود از اوایل دهه ۱۹۶۰ میلادی برابر با دهه ۱۳۴۰ شمسی وارد بازار شد. این رایانه های دارای حجم و قیمت کمتر و قدرت پردازش و ذخیره بیشتر نسبت به نسلهای پیش بودند ولی در رده رایانه های بزرگ محسوب میشوند . رایانه های شخصی (PC) که نسل چهارم محسوب می شوند از ابتدای دهه ۱۹۷۰ میلادی وارد بازار شدند از خصیصه های ویژه رایانه نسل چهارم به کارگیری مدارهای مجتمع الکترونیکی در تراکم بسیار بود که موجب کاهش فوق العاده حجم و افزایش قدرت و پردازش آنها شد. رایانه های شخصی اولیه فاقد برنامه بودند . بنابراین ، خریدار (کاربر) باید برای راه اندازی آنها برنامه مورد نیاز خود را روی آن می نوشت . این رایانه ها برای مالک خود (کاربر) این فرصت را فراهم میکرد که هنگام فراگرفتن برنامه نویسی با هک از اینرو همین مالکان (کاربران) رایانه ها بودند که همگام با فراگیری برنامه نویسی و استفاده از کامپیوتر ، راه های سوء استفاده یا هک کردن را نیز فرا گرفتند یا به نوعی از استفاده از رایانه نوعی کردن نیز آشنا شود از دیگر ویژگیهای رایانه های نسل چهارم استفاده از حافظه نیمه هادی ، ریز پردازنده ، سیستم های محاوره ای ، پردازش ارتباط مستقیم و شبکه های رایانه ای بوده است .^۱ رایانه نسل پنجم از نظر حجم تفاوتی با رایانه های نسل چهارم ندارند . از ویژگیهای این نسل هوشمند بودن آنهاست این رایانه ها به هوش مصنوعی مجهز هستند و به عبارتی می توانند فکر کنند که میزان و گسترده فکور رایانه به برنامه ای بستگی دارد که به آن داده شده است . در این جالازم است تعریفی از شبکه های اینترنت و طریقه پیوستن آنها به یکدیگر اشاره شود.

^۱ بتول پاک زاد ، همان مرجع ، ص ۹

مبحث اول: تعریف شبکه

به دو یا چند کامپیوتر متصل به هم شبکه می گویند یکی از مزیت‌های شبکه اینست که می توان منابع مختلف سخت افزاری و نرم افزاری شبکه را بین کاربران به اشتراک گذاشت از جذابیت های دیگر شبکه ، اینست که کاربران با سیستم عامل های مختلف قادرند در شبکه فعال باشند و با یکدیگر در ارتباط باشند و به نوعی دسترسی به بیش از یک سیستم عامل بر ایشان فراهم باشد. شبکه ها انواع مختلفی دارند. ۱- شبکه محلی (lan) ۲- شبکه گسترده (wan) شبکه های گسترده یا راه دور (wide area net work) اتصال کامپیوتر را با یکدیگر در فواصل بسیار دور ممکن می سازند ارتباط این شبکه ها معمولاً از طریق ماهواره یا خطوط ویژه فیبرنوری برقرار می شود. اینترنت بزرگترین شبکه کامپیوتری موجود در جهان است که از میلیونها کامپیوتر شخصی ، مسیبر یاب (router) و تجهیزات مخابرات تشکیل شده است .^۱

مبحث دوم: تاریخچه اینترنت

سابقه ایجاد شبکه اینترنت به سال ۱۹۶۸ بر میگردد. در این سال ارتش امریکا برای تعادل اطلاعات نظامی شبکه ای رابه نام آرپانت (Arpanet) بین مراکز نظامی ایجاد نمود.^۲ در سال ۱۹۷۱ ، آرپانت گسترش یافت و بانکها ، دانشگاه ها، و کارگزاریهای دولتی را در بر گرفت در سال ۱۹۷۳ کشورهای دیگر به آن متصل شدند و در سال ۱۹۸۶ افراد عادی نیز امکان دسترسی به آنرا پیدا کردند. در سال ۱۹۸۹ آرپا با مدیریت آرپانت را متوقف کرد زیرا آرپانت بر اثراجتماع شبکه های دیگر تبدیل به اینترنت شده بود (شبکه جهان گستری که هر روز مطالب تازه ای در باره آن می شنویم) . امروزه میلیون ها نفر از رهگذر خدمات مختلف اینترنتی شامل پست الکترونیکی، وب سایت ، وب لاگ گپستان (اتاق های چت) تابلو های اعلانات ، گروه های خبری و ، متعدد آن به تبادل اطلاعات می پردازد.^۳

^۱ سید علی موسوی و مجید سبز علی گل، مفاهیم پایه و فن آوری اطلاعات ، (ICDL) چاپ هیجدهم جلد ۱- ۱۳۸۶ ص

۹۰ و ۹۱ و ۹۲ انتشارات صفار

^۲ موسوی وسبز علی گل، همان مرجع ص ۹۳

^۳ مجموعه مقاله های توسعه فناوری اطلاعات همان .

فصل دوم : تاریخچه و پیدایش جرایم رایانه ای

در ابتدای ورود رایانه به زندگی انسان فقط بخش های خاصی از جامعه تحت تاثیر آن قرار گرفت ولی در سالهای اخیر انقلاب فناوری اطلاعات به طور بنیادین جوامع را در همه زمینه ها دستخوش تحول کرده است . انقلاب فناوری اطلاعات ، مرهون سه عامل است ۱- موفقیت در توسعه و پیشرفت سیستم های رایانه ای ۲- همگرایی میان سیستم های رایانه ای و مخابراتی ۳- نفوذ گسترده رایانه در همه جنبه های زندگی بشر . در دهه های اخیر بسیاری از سیستم های رایانه ای جدید در اندازه های کوچک و با ظرفیت پردازش و ذخیره سازی بالا و هزینه پایین تر در اختیار کاربران داشته های مختلف قرار گرفته و قابلیت پردازش و ذخیره سازی هر نوع اطلاعات از قبیل متن ، صدا و تصویر های ثابت و متحرک در این سیستمها موجب پیشرفت و استفاده بسیار گسترده از فناوری اطلاعات شده است . از سوی دیگر ، همگرایی میان سیستم های رایانه ای و مخابرات موجب پیشرفت و تکامل فناوری اطلاعات شده و تاثیر بسیاری نیز بر تکامل فناوری ارتباطات راه دور گذاشته است . از سوی دیگر تغییر ماهیت در مسایل قدیمی که به طور عمده از رهگذر پیشرفت و توسعه فناوری اطلاعات ایجاد شده است موجب شده که در جامعه فرا صنعتی ، اطلاعات به یک کالای اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی و سیاسی بسیار با اهمیت تبدیل شود و به امنیت و نظام حقوقی خصوصی به خود نیاز داشته باشد . بر همین اساس ، حقوقدانان نظریه حقوق اطلاعاتی با حقوق فناوری اطلاعات را مطرح کرده و گفته اند که مقررات حقوقی مربوط به اطلاعات را نمی توان از رهگذر قیاس با مقررات مربوط به مسائل عادی گسترش داد بلکه آنها نیازمند مبنا و نظریه مستقل مختص خوانند . لذا وضعیت حقوقی و قضایی کالاهای مادی و غیرمادی باید با یکدیگر متفاوت باشد.^۱

مفهوم این جمله آنست که تمام اطلاعات در حوزه فناوری اعم از اقتصادی ، بازرگانی - سیاسی ، اجتماعی ، فرهنگی و آموزشی و اداری و ... بایستی مستقل از یکدیگر مورد تفکیک قرار گیرند و صرفاً تحت یک عنوان کلی مورد بررسی و ... قرار نگیرند . از سوی دیگر و با توجه به اینکه عده ای فناوری اطلاعات را در اختیار اهداف شوم خود قرار داده اند جامعه اطلاعاتی با همه پیشرفت ها و مزیت هایی که دارد ، به شدت در برابر خطرها و تهدیدها آسیب پذیر شده است . فناوری اطلاعات فرصت هایی تازه و بسیار پیشرفته برای قانون شکنی در اختیار مجرمان گذاشته که افزون بر توان بالقوه ارتکاب گونه های مرسوم ، جرم را به شیوه ای نامرسوم به وجود آورده (می توان گفت : جرایم رایانه ای از جرایمی هستند که همواره با سبق تصمیم و توأم با سوء نیت عام و سوء نیت خاص صورت می پذیرد و مرتکب از پیش با طراحی قبلی مسیر مجرمانه را تا انتها طی میکند). و ارتکاب اعمال مجرمانه ای را که پیش از این به هیچ روی امکان پذیر نبود فراهم کرده است بنابراین ، جرم رایانه ای به تهدید ی مهم علیه جامعه اطلاعاتی تبدیل شده است . نفوذ فناوری اطلاعات به همه جنبه های زندگی و نیز تعامل و ارتباط میان رایانه ها و شبکه های رایانه ای بین المللی پدیده جرم رایانه های متنوع تر و خطرناک تر ساخته و بعد بین المللی به آن بخشیده است . بررسی و تجزیه و تحلیل جنبه های مختلف جرم های رایانه ای نشان میدهد که رایانه های مدرن و شبکه

^۱ مجموعه مقاله ها همان مرجع ، ص ۲۱

های ارتباطی فرصتی بسیار مناسب برای مجرمان پدید آورده و مشکلات بسیاری را روی بزه دیدگان بالقوه و پلیس قرار داده است.^۱

با وجود این، بسیاری از شرکت‌ها، بازرگانان و کاربران عادی از حمله‌های واقعی یا حمله‌هایی که می‌توانند علیه آنان رخ دهند آگاهی ندارند به نحوی که اگر هکرها با نیت شیطانی به رایانه‌های تاسیسات برق، آب، خدمات اورژانس، سیستم‌های ارتباط راه دور بانکها یا هر سیستم حیاتی دیگر نقوذ کنند، می‌توانند همه جامعه را دچار هرج و مرج نمایند.^۲ بنابراین، فناوری اطلاعات نیز مانند سایر فناوری‌ها به همان اندازه که در خدمت بشریت قرار گرفته و موجب رفاه و آسایش و پیشرفت او شده، تهدیدها و خطرهای بالقوه‌ای را نیز برای او ایجاد کرده است. به بیان دیگر هر نوع فناوری به همان اندازه که سودمند است می‌تواند زیانبارتر نیز باشد. در تمام ادوار قرون گذشته به تجربه ثابت شده است که هر پیشرفت و توسعه‌ای که در زندگی بشر رخ داده است به دنبال خود خطراتی نیز داشته به همین لحاظ، جامعه شناسان و حقوق‌دانانی از دهه ۱۹۸۰ به بحث در خصوص تصویر اجتماعی فن آوری مدرن با عنوان و اصطلاح جامعه خطرناک پرداخته اند.^۳

با توجه به مطالب پیش گفته ما نیز (کشور ما) ناگزیریم که همگام با پیشرفت و توسعه کشورمان در زمینه فناوری اطلاعات برای مبارزه با تهدیدها و خطرهایی که با آنها روبرو هستیم برنامه ریزی کرده و از تجربه‌های کسانی که این راه پیش از ما طی کرده اند استفاده کنیم، اگر چه استفاده از تجربه دیگران نباید ما را به بیراهه تقلید کورکورانه بکشاند. باید قوانین کیفی خود را براساس شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حقوقی کشور خود روز آمد کنیم از آنجا که تصمیم‌گیری و گزینش و دلایل درست در مورد یک موضوع، منوط به داشتن شناخت دقیقی از آن موضوع است و شناخت مشکلات و خطرهای ناشی از فناوری اطلاعات لازمه گزینش راه حل درست برای مقابله با آن مشکلات و خطرهای بررسی تاریخی و تعریف و طبقه بندی جرم‌های رایانه‌ای گامی است در جهت شناخت تهدیدها و خطرهای موجود در جامعه اطلاعاتی به منظور اتخاذ تدابیر شایسته. بنابراین موضوع را در سه مبحث زیر بررسی می‌کنیم.

۱- تعریف جرم رایانه‌ای

۲- طبقه بندی جرم رایانه‌ای

۳- پیشینه جرم رایانه‌ای

مبحث اول: تعریف جرم رایانه‌ای

^۱ همان مرجع ص ۲۵

^۲ همان مرجع ص ۲۶ (به نقل از جرایم سایبر اولریش زیبر - ترجمه عبدالصمد خرم آبادی و سعید حافظی)

^۳ همان مرجع، ص ۲۶

تعریف جرم رایانه ای از آن جهت اهمیت دارد که می تواند به لحاظ آموزشی در آموزش و آگاه کردن ذهن اساتید و دانشجویان و همه ی کسانی که به دنبال مطالعه ی مطالبی در مورد جرایم رایانه ای هستند موثر بوده و ارائه ی تعریف معین از جرم رایانه ای و نیز ارائه ی داده های آماری و اطلاعات درست مبتنی بر یک تعریف معین برای آموزش عمومی افراد جامعه به منظور مقابله با تهدیدها و پیشگیری از ارتکاب جرم از رهگذر توسعه ی طرح های حفاظتی و بازدارنده ضروری است. از سوی دیگر چنان چه تعریفی معین از جرم رایانه ای نداشته باشیم، کاربران فناوری اطلاعات و مقام های مجری قانون (اعم از مقام های تعقیب، تحقیق، دادرسان دادگاه ها) در وضعیتی نامشخص فضایی مبهم قرار گرفته و نمی توانند تکالیف و وظایف قانونی خود را به نحو مطلوب انجام دهند. هم چنین به لحاظ فرا ملی بودن جرم رایانه ای، تعریف معین از جرم رایانه ای می تواند در انجام معاضدت قضایی و همکاری های بین المللی برای مبارزه با جرایم رایانه ای موثر باشد.

نخستین اقدام برای تعریف جرم رایانه ای را سازمان همکاری و توسعه ی اقتصادی انجام داده که به جای تعریف جرم رایانه ای سوء استفاده ی رایانه ای را به شرح زیر تعریف کرد. (سوء استفاده از رایانه عبارت است از هر رفتار غیر قانونی، غیر اخلاقی یا غیر مجاز مربوط به پردازش خودکار و انتقال داده ها).^۱ دومین اقدام برای تعریف جرم رایانه ای توسط شورا اروپا انجام داده که طی آن اصطلاح جرم فناوری اطلاعات را به جای اصطلاح رم رایانه ای به کار برده است با اینوصف که جرم های فناوری اطلاعات را می توان بایک سیستم رایانه ای مرتکب شد که سیستم می تواند هم هدف جرم و هم محیط جرم باشد. سازمان ملل در خصوص تعریف جرم رایانه ای در نشریه ی بین المللی سیاست جنایی (شماره ۴۴) با ذکر این نکته که تعریف مورد توافقی در خصوص جرم رایانه ای وجود ندارد و شاید نتوان ارائه کرد، جرم رایانه ای را در بر گیرنده ی فعالیت های مجرمانه با ماهیت سنتی مانند سرقت و جعل یا با ماهیت نوین یعنی راه های تازه برای سوء استفاده بیان می کند. انجمن بین المللی حقوق کیفری، نیز نتوانسته تعریفی برای جرم رایانه ای ارائه کند. کنوانسیون جرم سایبر نیز که سندی بین المللی است، به جای تعریف جرم رایانه ای مصداق هایی را با عنوان جرم سایبر ذکر، و از کشورهای عضو خواسته که نسبت به جرم انگاری آن ها از طریق قوانین کیفری خود اقدام کنند. کشورهای آمریکا، آلمان، کانادا، اتریش و چند کشور دیگر تعریف هایی را در خصوص جرایم رایانه ای ارائه کرده اند ولی هیچکدام کامل نمی باشد.

در تمام تعریف های ارائه شده همه ی مطالعه کننده های حوزه ی جرایم رایانه ای، آن را گمراه کننده می دانند و بیشتر به جرایم سنتی تکیه دارند دال بر این که همان جرایم، به توسط رایانه قابل ارتکاب هستند. به عنوان مثال دکتر پیراگوف در گزارشی که برای انجمن بین المللی حقوق کیفری پیرامون جرم رایانه ای در کانادا تهیه کرده، گفته است که اصطلاح جرم رایانه ای که به تازگی مطرح شده گمراه کننده است. در بسیاری از موارد، جرم رایانه ای آشکارا و به طور قانونی از جرم های موجود همچون سرقت، جعل، کلاهبرداری و خسارت کیفری جدا نیست. بسیاری از سوء استفاده های رایانه ای را می توان در قوانین کیفری متداول جای داد. کارمند بانکی که وجوه حساب های دیگر را به حساب مخصوص منتقل کرده

^۱ همان مرجع ص ۲۸ و ۲۹

و آن را برداشت می کند، مرتکب سرقت شده و از رایانه برای ارتکاب جرم مورد نظر خود بهره گرفته است. بنابراین می توان چنین نتیجه گرفت که رایانه در ارتکاب انواع جرایم نقش وسیله را ایفاء میکند به استثناء موارد مربوط به خود رایانه که خیلی نادر است. پس غالب جرایم سنتی نیز طبق این تعریف ها از رهگذر رایانه و اینترنت قابل ارتکاب است.

مبحث دوم: طبقه بندی جرم رایانه ای

شناخت انواع مختلف جرم های رایانه ای افزون بر این که راهی آسان و مطمئن برای شناخت ماهیت آنهاست، می تواند کمک موثری برای مقابله با مشکلات ناشی از این جرم ها نیز باشد. به لحاظ خصیصه ی فرا ملی جرم های رایانه ای، سازمان های بین المللی تلاش هایی برای طبقه بندی این جرم ها انجام داده اند تا با ارائه به کشور ها اجماعی بین المللی در خصوص شناخت ماهیت و راه های مقابله با این جرم ها به دست آید. کشور های توسعه یافته و برخی کشور های در حال توسعه نیز که پیشرفتی در زمینه ی کاربرد فناوری اطلاعات دارند و در نتیجه با گستره ی مختلفی از جرم های رایانه ای روبرو بوده اند، به فراخور موقعیت و وضعیت فنی و حقوقی خود اقدام به طبقه بندی این جرم ها کرده اند، که اولین نهاد، سازمان همکاری و توسعه ی اقتصادی پنج نوع از اعمالی را که قابلیت جرم انگاری زیر عنوان جرم رایانه ای آورده است. که از آن جمله وارد کردن، تغییر دادن، پاک کردن، متوقف سازی داده ها یا برنامه های رایانه ای به طور عمدی، یا با قصد انتقال غیر قانونی وجوه، یا هر چیز با ارزش دیگر، یا با قصد ارتکاب جعل، و یا جلوگیری از عملکرد سیستم رایانه ای و مخابراتی و تجاوز به حقوق انحصاری مالک و... یا دست یابی و شنود غیر مجاز و... صورت می گیرد. شورای اروپا دیگر نهادی که در سال ۱۹۸۹ ذیل فهرست حداقل جرم های رایانه ای، کلاهبرداری رایانه ای، جعل رایانه ای، وارد کردن خسارت به داده ها یا برنامه های رایانه ای، خراب کاری، دست یابی غیر مجاز، شنود غیر مجاز، تکثیر غیر مجاز و... را طبقه بندی نموده است. انجمن بین المللی حقوق کیفری، قاجاق کلمات رمز، انتشار ویروس یا برنامه های مشابه، دست یابی به اسرار خلاف قانون و به کارگیری، انتقال و دگرگونی داده های شخصی را مد نظر داشته است. سازمان ملل متحد نیز کلاهبرداری رایانه ای، جعل رایانه ای، ایجاد خسارت در داده ها و برنامه های رایانه ای یا تغییر آن ها، دست یابی غیر مجاز به سیستم ها و خدمات رایانه ای، تکثیر غیر مجاز برنامه های رایانه ای حمایت شده را ذیل انواع مشترک و عمومی جرم های رایانه ای طبقه بندی کرده است و هم چنین پلیس بین المللی و کنوانسیون جرم سایبر هر یک در این زمینه اقداماتی را انجام داده اند. که نتیجه آن بیان گر نوع نگاه آن سازمان ها به جرایم رایانه ای با رویکرد به حقوق کیفری سنتی می باشد.

مبحث سوم: پیشینه ی جرایم رایانه ای

گفته شده که نخستین جرم رایانه ای در سال ۱۸۰۱ ارتکاب یافته است به این شکل که، پس از اینکه ژوزف ژاکارد فرانسوی کارت خود کار سازی بافندگی را اختراع کرد و به کار گرفت، کارگران تحت